

ROZDZIAŁ I – EUCHARYSTIA

289. "Odprawianie Mszy świętej, jako czynność Chrystusa i zorganizowanego hierarchicznie ludu Bożego stanowi ośrodek całego życia chrześcijańskiego tak Kościoła powszechnego, jak i lokalnego oraz poszczególnych wiernych. W Mszy bowiem osiąga punkt szczytowy zarówno działanie Boga uświęcające świat w Chrystusie, jak i kult, który ludzie składają Ojcu, uwielbiając Go przez Chrystusa, Syna Bożego. Ponadto w Mszy tak wspomina się w ciągu roku boskie tajemnice Odkupienia, że stają się one w pewien sposób obecne. Natomiast pozostałe czynności sakralne i wszystkie inne akty życia chrześcijańskiego wiążą się z Mszą, wypływają z niej i ku niej się kierują"²⁷⁰.

290. "Eucharystia jest źródłem życia chrześcijańskiego, ponieważ z uczestnictwa w niej człowiek czerpie inspirację i moc, by żyć jak prawdziwy chrześcijanin. Udziela się mu dynamizm wielkodusznej miłości, który znamionuje ofiarę Chrystusa na krzyżu, uobec-nioną w Ofierze eucharystycznej. Uczta eucharystyczna karmi wiernych ciałem i krwią Boskiego Baranka ofiarowanego za nas i dodaje im siły, aby 'szli za Nim Jego śladami' (1 P 2,21). Eucharystia jest szczytem całego życia chrześcijańskiego, ponieważ w niej wierni łączą z doskonałą ofiarą Chrystusa wszystkie swoje modlitwy, dobre uczynki, radości i cierpienia. W ten sposób wszystkie te skromne ofiary zostają w pełni uświęcone i wyniesione aż do Boga w kulcie doskonale Mu miłym, wprowadzającym wiernych w zażyłość z Bogiem (por. J 6, 56-57). Dlatego właśnie, jak pisze św. Tomasz z Akwinu, Eucharystia jest "ukoronowaniem życia duchowego i celem wszystkich sakramen-tów"²⁷¹.

291. "Dlatego rzeczą nadzwyczaj ważną jest tak przygotować odprawienie Mszy, czyli Wieczerzy Pańskiej, aby słudzy ołtarza oraz wierni uczestnicząc w niej, każdy stosownie do swego stanowiska, w pełniejszym stopniu mogli otrzymywać te owoce, dla osiągnięcia których Chrystus Pan ustanowił eucharystyczną Ofiarę swego Ciała i swojej Krwi i powierzył ją Kościołowi, umiłowanej oblubienicy, jako pamiątkę swojej męki i zmartwychwstania"²⁷².

292. "Osiągnie się to, jeśli po uwzględnieniu natury innych właściwości każdego zgromadzenia, całą akcją liturgiczną tak się pokieruje, by prowadziła wiernych do świadomego, czynnego i pełnego uczestnictwa obejmującego ciało i duszę, płonącego wiarą, nadzieją i miłością, uczestnictwa, którego pragnie Kościół, którego domaga się sama natura akcji liturgicznej i do którego lud chrześcijański na mocy chrztu jest uprawniony i zobowiązany"²⁷³.

Niedzielną Eucharystią we wspólnocie parafialnej

293. "Pośród różnych form działalności parafii "żadna nie ma tak żywego znaczenia i tak silnego wpływu formacyjnego na wspólnotę, jak niedzielna celebrowanie dnia Pańskiego połączone z Eucharystią"²⁷⁴.

Przygotowanie

294. "Każdą akcją liturgiczną należy dobrze przygotować przy zgodnym współudziale wszystkich zainteresowanych, tak co do strony obrzędowej, jak i spraw duszpasterskich czy muzyki. Dokonuje się tego pod kierunkiem rektora kościoła, uwzględniając także zdanie wiernych w sprawach, które ich bezpośrednio dotyczą"²⁷⁵.

295. Jednym ze sposobów wspólnotowego przygotowania celebracji liturgicznej jest krąg liturgiczny. Łączy on w sobie przygotowanie duchowe oraz troskę o sprawy zewnętrzne. Jest więc gorąco zalecany uczestnikom liturgii. Składa się on z dwóch zasadniczych części:

a. Część pierwsza – Bóg mówi: 1 – do swego ludu (uniwersalne przesłanie liturgii, np. naświetlenie tła historycznego powstania tekstu biblijnego); 2 – do mnie (do czego wzywa każdego z uczestników spotkania myśl dnia).

b. Część druga – nasza odpowiedź: 1 – modlitwy; 2 – służby – w tej części każda z grup przygotowuje powierzone jej funkcje liturgiczne (wezwania modlitwy wiernych, ko-mentarze, śpiewy, a jeśli pozwalają na to przepisy liturgiczne i jest taki zwyczaj we wspólnocie wybierają formularz mszalny, formę aktu pokuty, prefację, formułę końcowego błogosławieństwa itd.). Ma tutaj także miejsce przećwiczenie czytań i funkcji służby liturgicznej; 3 – świadectwa życia²⁷⁶.

296. Jeżeli w parafii istnieją wskazane w pierwszej części Ceremoniału zespoły liturgiczne i pełnią tam posługę przez wiele lat, akcent w przygotowaniu liturgii pada wtedy na sprawy duchowe oraz związek celebracji z codziennym życiem. Jeżeli tych zespołów brak i ciągle nowe osoby podejmują posługę, wtedy więcej czasu należy poświęcić na ćwiczenia.

297. "Siedzenia dla ministrantów należy umieścić w najdogodniejszym miejscu w prezbiterium, by mogli łatwo spełniać powierzone im czynności. Miejsca zajmowane przez wiernych i posługujących powinny wyrażać hierarchiczną strukturę i różnorodność funkcji, a przy tym przyczyniać się do wytworzenia wewnętrznej i organicznej jedności ludu świętego"²⁷⁷. Miejsca te należy przygotować, w razie potrzeby specjalnie je oznaczyć (np. umieścić karteczki z zaznaczeniem dla kogo są te miejsca przeznaczone). Miejsca wskazywać też może ceremoniarz, pomocnik ceremoniarza (w prezbiterium, dla kon-celebransów) albo służba ładu (poza prezbiterium, np. dla komentatorów, dla zaproszonych gości).

298. "Chór należy umieścić w takim miejscu, by podkreślić, że stanowi część zgromadzenia i wypełnia szczególną funkcję. Miejsce to umożliwić powinno każdemu członkowi chóru sakramentalne uczestnictwo we Mszy świętej"²⁷⁸.

299. Przed liturgią należy zapoznać się z diecezjalnym kalendarzem liturgicznym oraz wyjaśnić wszelkie wątpliwości związane z wyborem tekstów i przebiegiem celebracji. Szczegółowe wskazówki na ten temat zawiera dodatek.

300. Należy przygotować także wszystkie przedmioty, naczynia i szaty, potrzebne do sprawowania Eucharystii²⁷⁹. W kolejnych punktach omówione są przedmioty potrzebne do sprawowania eucharystii z uwzględnieniem szczególnych okoliczności.

301. W prezbiterium należy przygotować:

a. Mszał; gdy są dwa, jeden Mszał może być przy miejscu przewodniczenia, drugi umieszczony w odpowiednim miejscu (np. na stoliku na Mszał, po stronie słowa) będzie położony na ołtarzu podczas przygotowania darów,

b. Lekcjonarz (ew. lekcjonarze – gdy czytana jest Pasja),

c. kanony do koncelebry w odpowiedniej liczbie [tytu ilu jest koncelebransów wyjąwszy jednego – tego, który stoi po stronie Mszału], z zaznaczoną wybraną modlitwą eucharystyczną, ułożone po obu stronach prezbiterium np. na kredensie i na stoliku na Mszał,

d. teksty modlitwy wiernych dla przewodniczącego (wierni świeccy odczytujący wezwania przygotowują teksty pod kierunkiem animatora),

e. kielich, z welonem (w kolorze dnia; zawsze może być welon koloru białego), palka (jeśli istnieje ryzyko, że coś wpadnie do kielicha), puryfikaterze (każdy kapłan ma własny, osobny jest przygotowany dla księdza gościa), korporał; tacka i ręczniczek do lavabo

f. woda święcona do pokropienia wiernych (IV formuła aktu pokuty) **g.** pateny używane w czasie Komunii wiernych

h. odpowiednia ilość świec w prezbiterium zależnie od architektury i rodzaju celebracji (dwa, cztery, sześć albo siedem). Jeśli warunki na to pozwalają mogą być stosowane tylko świece procesyjne

302. W odpowiednim miejscu (w prezbiterium albo poza nim):

a. stolik z darami, ampułki, patena z chlebem, w razie potrzeby puszek z komunikantami w odpowiedniej ilości

b. oraz ewentualne inne dary (jeżeli główny celebrans wyraża na to zgodę) – poszczególne grupy wiernych powinny je uprzednio zgłosić ceremoniarzowi, rektorowi kościoła lub kapłanowi przewodniczącemu liturgii (w zależności od przyjętego zwyczaju co najmniej jednej z tych osób)

303. W zakrystii:

a. Ewangeliarz, trybularz, łódka, kadzidło, krzyż procesyjny, dwa (albo siedem) świeczniki ze świecami dla MŚ

b. szaty liturgiczne: alba (zależnie od jej kroju także humerał), cingulum (pasek), stuła, ornat w kolorze dnia dla głównego celebransa i (w miarę możliwości) koncelebransów, ew. odpowiednia ilość alb i stuł dla kapłanów [w przypadku większej liczby koncelebransów powinny być jednak przywiezione przez każdego z kapłanów]; dla diakona: humerał, alba, cingulum, stuła, dalmatyka; dla innych posługujących – alby (zależnie od ich kroju także cingulum i humerał) albo komże

304. Nagłośnienie:

a. ilość mikrofonów zależy od architektury świątyni, powinien być przynajmniej jeden – przenoszony w razie potrzeby. Z użycia mikrofonów można zrezygnować, jeśli akustyka miejsca sprawowania liturgii na to pozwala

b. przykładowe umiejscowienie 3 mikrofonów: mikrofon przy ambonie, przy ołtarzu (a zarazem przy miejscu przewodniczenia), dla scholi, komentatorek i dla modlitwy wiernych

c. przykładowe umiejscowienie 4 albo 5 mikrofonów: ambonka, ołtarz, miejsce przewodniczenia – mikrofon bezprzewodowy (oraz dla koncelebransów w czasie modlitwy eucharystycznej), dla scholi, przy ambonce od strony ludu dla komentatorek i podających intencje modlitwy wiernych (ewentualnie schola i komentatorki mogą korzystać z tego samego mikrofonu).

305. Jeśli Eucharystii przewodniczy biskup:

a. krzyż, paliusz (dla arcybiskupa metropolity), mitra, pierścień, pastorał, piuska. Insignia te są przywożone przez biskupa (tj. jego kapelana).

b. zadaniem ceremoniarza jest upewnienie się czy i w jakich momentach będzie używana mitra i pastorał.

c. Dla posługujących należy przygotować: welony dla ministrantów mitry i pastorału, tackę na puskę.

306. Jeśli asystuje diakon (diakonii)

a. Alba, stula

b. Dalmatyka

307. Przygotowaniem przedmiotów powinien zajmować się zakrystian²⁸⁰. Każdy z posługujących powinien upewnić się czy przedmioty potrzebne do wykonania jego funkcji są przygotowane. Dokładny sposób przygotowania może być różny, zależnie od lokalnych zwyczajów. Procedura przygotowania może wyglądać w następujący sposób:

a. zakrystian przygotowuje w zakrystii (np. komunikanty) albo bezpośrednio w prezbiterium (np. Mszał) rzeczy potrzebne do sprawowania liturgii w niezbędnej ilości

b. na miejsce sprawowania liturgii zanoszą je (albo upewniają się czy są przygotowane) osoby pełniące odpowiednie posługi²⁸¹.

c. ceremoniarz sprawdza czy wszystko jest przygotowane

308. Przed rozpoczęciem celebracji, szczególnie celebracji eucharystycznej, należy zachować święte milczenie²⁸².

OBRZĘDY WSTĘPNE

309. "Części poprzedzające liturgię słowa, a więc wejście, pozdrowienie, akt pokuty, Panie, zmiłuj się, Chwała na wysokości i kolekta mają charakter wstępu, wprowadzenia i przygotowania. Obrzędy te zmiierzają ku temu, by zgromadzeni wierni potoczyli się we wspólnotę i przygotowali do odpowiedniego słuchania słowa Bożego i godnego sprawowania Eucharystii"²⁸³.

PROCESJA WEJŚCIA

310. Wejście do ołtarza ma charakter procesji. Może ona mieć różny charakter. W Mszałe rzymskim spotykamy trojakiemu rodzaju procesje związane ze szczególnym obrzędem poprzedzającym celebrację Eucharystii. Są one opisane w święto Ofiarowania Pańskiego oraz w niedzielę Palmową. Można odnieść zastosowane tam nazwy także do porządku niedzielnego i codziennego. Ułatwia on ustalenie formy procesji i podanie informacji na gazetkach ministranckich:

- a. Zwykłe wejście (nie niesie się żadnych znaków)
- b. Uroczyste wejście (ministranci niosą krzyż, świece)
- c. Procesja (stosowane jest kadzidło, niesie się krzyż, świece, Ewangeliarz)

311. Przed rozpoczęciem procesji, w zakrystii, ma miejsce modlitwa kapłana wraz z ministrantami. Dopiero po niej podawane jest hasło do wyjścia. Należy troskliwie pielęgnować ten zwyczaj modlitwy przed wyjściem do ołtarza. Treść tej modlitwy może być różna zależnie od lokalnych zwyczajów. Także komenda będąca znakiem wyruszenia procesji może być różna:

a. Najczęściej kapłan wypowiada słowa: "Wspomożenie nasze w imieniu Pana". Wszyscy odpowiadają: "który stworzył niebo i ziemię" i wyruszają w stronę ołtarza. Niekiedy wypowiadając te słowa czynią na ciele znak krzyża.

b. W niektórych diecezjach, po słowach wymienionych w punkcie

a. albo i bez nich kapłan wypowiada wezwanie: "Jedynemu Bogu", na co służba liturgiczna odpowiada "Z miłością służ". Słowa te oznaczają początek procesji wejścia.

c. Niekiedy, zwłaszcza gdy celebracji przewodniczy biskup, podawane są dodatkowe komendy. "Pokłon krzyżowi" lub "Postępujemy w Panu"²⁸⁴.

d. Przekraczając próg kościoła kapłan i ministranci często czynią znak krzyża wodą święconą. Nie należy jednak tego polecać, gdyż znak krzyża wykonał każdy wchodząc do kościoła, a za chwilę wykona go powtórnie rozpoczynając Mszę świętą.

312. W żadnej z form wejścia do ołtarza nie należy nieść niczego innego oprócz znaków wskazanych przez dokumenty liturgiczne. Nie niesie się więc lekcjonarza, kielicha, mszału lub innych tekstów.

313. Jeżeli wejście ma charakter procesji, należy w niej zachować następujący porządek²⁸⁵:

a. turyferariusz i nawikulariusz; turyferariusz trzyma kadzielnicę od środka, a nie od strony zewnętrznej. Przed krzyżem powinna się znajdować dymiąca kadzielnica, a nie ministrant, który ją niesie.

b. ministrant niosący krzyż pomiędzy dwoma albo siedmioma ministrantami niosącymi świece (zwykle jest ich dwóch, ale nic nie stoi na przeszkodzie, by – zwłaszcza w obecności biskupa diecezjalnego – było 7 ministrantów światła). Jeżeli przejście jest ciasne ministranci światła wysuwają się do przodu, a krzyż zostaje w tyle (w liturgicznych procesjach ministranci idą przed księdzem). Światło wskazuje na krzyż, ministranci światła nie oświetlają pleców niosącego krzyż.

c. inni ministranci. Ich ustawienie może być różne, np. według: pełnionych funkcji (np. ministranci ołtarza w jednej parze, lektorzy w drugiej parze itd.), miejsc zajmowanych w prezbiterium (np. ministranci ołtarza po stronie kredensu, lektorzy po stronie ambonki – taki przykład zamieszczono na schemacie poniżej), według wzrostu. O ich ustawieniu decydują dwa czynniki: 1 – Miejsca, jakie zajmują przy ołtarzu. Powinni się tak ustawić w procesji, aby po dojściu do ołtarza nikt nie musiał szukać swego miejsca; 2 – Piękno procesji. O pięknie decyduje także odpowiednie ustawienie, np. według wzrostu,

- d.** nadzwyczajni szafarze Komunii świętej,
- e.** diakon niosący księgę Ewangelii. Gdy nie ma diakona, Ewangeliarz niesie pierwszy lektor. Nie czyni tego natomiast sam kapłan. Ewangeliarz należy trzymać uniesiony w górę, jak znak, który się ukazuje zgromadzonym i za którym się kroczy
- f.** pozostali diakoni parami
- g.** koncelebransi – parami
- h.** główny celebrans
- i.** nieco za biskupem dwóch asystujących diakonów
- j.** ministranci do księgi, mitry i pastorału²⁸⁶
- k.** ceremoniarz oraz jego pomocnik (ministrant księgi) mogą iść za przewodniczącym celebry. Czynią tak wtedy, gdy grono usługujących i koncelebransów jest liczne. Gdy natomiast do ołtarza udaje się mała grupa ministrantów oraz jeden kapłan, ceremoniarz idzie przed kapłanem.

314. W czasie procesji do ołtarza śpiewa się pieśń na wejście. Uwagi na ten temat podane są w części pierwszej Ceremoniału.

315. Gdy procesja przechodzi przed Najświętszym Sakramentem nie zatrzymuje się²⁸⁷. Po przybyciu do ołtarza ministranci i kapłan oddają mu cześć przez skłon głowy, a gdy jest tabernakulum z Najświętszym Sakramentem – przez przyklęknięcie²⁸⁸. Jeżeli w procesji uczestniczy mniejsze grono osób, mogą przyklęknąć wszyscy razem. W przeciwnym razie klękają lub kłaniają się dwójkami, w miarę przychodzenia do ołtarza. "Nie należy stosować podwójnego aktu czci: pokłonu i przyklęknięcia. Bo albo tabernakulum jest na jednej linii z ołtarzem i wtedy przez jeden akt przyklęknięcia czci się tabernakulum i ołtarz, albo tabernakulum jest boku i wtedy czci się tylko ołtarz pokłonem"²⁸⁹.

316. Szczególne zadania po dojściu do ołtarza mają ci, którzy w procesji nieśli znaki lub pełnili posługę kadzidła:

- a.** Niosący kadzidło przyklękają i zajmują wyznaczone miejsce po prawej stronie ołtarza, w taki sposób, aby nie utrudniać dojścia do ołtarza.
- b.** Niosący krzyż i świece nie przyklękają, lecz czynią skłon głową²⁹⁰. Dopiero do wykonanym ukłonie kładą niesione znaki i zajmują swoje miejsca nie wykonując żadnych dodatkowych gestów. Podobnie czyni usługujący niosący Ewangeliarz.
- c.** Niosący krzyż stawia go obok ołtarza lub w innym stosownym miejscu²⁹¹. Jeżeli w ołtarzu głównym znajduje się na stałe duży widoczny dla wszystkich krzyż, nie należy w prezbiterium stawiać drugiego znaku krzyża. Krzyż procesyjny odnosi się wtedy do zakrystii lub w inne odpowiednie miejsce.
- d.** Świeczniki kładzie się na ołtarzu albo obok niego²⁹². Można także świece odnieść na kredens i zgasić. Później zostaną zapalone przed procesją z Ewangeliarzem. Gdy świece zostawione są na ołtarzu należy zatroszczyć się o to, aby były równo ustawione. Można je umieścić bliżej środka w taki sposób, aby znajdowały się w pobliżu Ewangeliarza, który za chwilę zostanie tam umieszczony. Ich światło wskazuje od początku na tę księgę.

e. Księgę Ewangelii kładzie się na ołtarzu²⁹³. Powinno to być na środku ołtarza, a nie z boku. W tym czasie na ołtarzu nie powinno być mszału ani innych przedmiotów oprócz świec. Ewangeliarz należy obrócić i położyć w taki sposób, aby kapłan lub dia-kon, którzy będą go brali do procesji z Ewangeliarzem nie musieli go obrać, lecz tylko zwyczajnie unieść w górę.

f. Kapłan może okadzić krzyż i ołtarz²⁹⁴.

POZDROWIENIE I WPROWADZENIE

317. "Gdy skończy się śpiew na wejście, kapłan i całe zgromadzenie czynią znak krzyża. Następnie kapłan przez pozdrowienie oznajmia wspólnocie obecność Pana. Przez to pozdrowienie i odpowiedź ludu ukazuje się misterium zgromadzonego Kościoła. Po pozdrowieniu kapłan, diakon lub inny usługujący wprowadza wiernych w myśl dnia"²⁹⁵.

AKT POKUTY

318. "Następnie kapłan wzywa do aktu pokuty; akt ten spełnia cała wspólnota przez odmówienie spowiedzi powszechnej lub podobnej formuły, kapłan zaś kończy go prośbą o przebaczenie, czyli absolicją, która jednak nie ma skuteczności właściwej dla sakramentu pokuty"²⁹⁶.

319. Mszał rzymski przewiduje cztery formy aktu pokutnego:

a. Spowiedź powszechna. Ma ona charakter wspólnej modlitwy wszystkich zgromadzonych.

b. Zmiłuj się nad nami, Panie. Forma ta ma postać dialogu kapłana ze zgromadzona wspólnotą.

c. Tropy. Są to wezwania, które mogą zaczerpnięte z mszału lub ułożone na potrzeby danej celebracji. Tę formę aktu pokutnego można przeżyć w różny sposób: 1 – Wezwania wypowiada lub śpiewa kapłan; 2 – Wezwania wypowiada lub śpiewa wyznaczonego osoba; 3 – Każde wezwanie wypowiada lub śpiewa inna osoba; 4 – Wezwanie śpiewa kantor, słowa "zmiłuj się nad nami" śpiewa schola, a wszyscy powtarzają "zmiłuj się nad nami".

d. Pokropienie. Ta forma może być użyta na Mszy św. niedzielnej. Nawiązuje do chrztu św. Kapłan błogosławi wodę i kropi nią wiernych. W tym czasie śpiewa się odpowiednią pieśń.

KYRIE, GLORIA I KOLEKTA

320. "Po akcie pokuty rozpoczyna się Panie, zmiłuj się nad nami, chyba że ta aklamacja była już zawarta w samym akcie pokuty. Ponieważ jest to śpiew, w którym wierni wzywają Pana i błagają Go o miłosierdzie, wykonują go zwykle wszyscy, to znaczy bierz w nim udział lud oraz chór czy kantor. Zwykle każdą aklamację mówi się lub śpiewa dwa razy. Jednakże ze względu na charakter języka, kompozycji muzycznej czy innej okoliczności nie wyklucza się większej liczby wezwań czy wstawek w postaci krótkiego "tropu". Jeśli się nie śpiewa Panie, zmiłuj się nad nami, należy je odrecytować"²⁹⁷.

321. "Chwała na wysokości jest bardzo starożytnym i czcigodnym hymnem, w którym Kościół zgromadzony w Duchu Świętym wystawia i błaga Ojca i Baranka. Śpiewa go całe zgromadzenie albo lud na przemian z chórem, albo sam chór. Jeśli hymnu się nie śpiewa, wszyscy go recytują wspólnie lub na przemian. Hymn się śpiewa lub odmawia

w niedziele, z wyjątkiem Adwentu i Wielkiego Postu, w uroczystości i święta oraz podczas obchodów mających szczególny i bardziej uroczysty charakter"²⁹⁸.

322. "Następnie kapłan wzywa lud do modlitwy; wszyscy razem z kapłanem trwają przez chwilę w milczeniu, aby uświadomić sobie, że stoją w obecności Boga i by w modlitwie osobistej wypowiedzieć swoje prośby. Po czym kapłan odmawia modlitwę, która zwykle się nazywa "kolektą". Wyraża się przez nią charakter obchodu liturgicznego i za pośrednictwem słów kapłana znosi się prośby do Boga przez Chrystusa w Duchu Świętym. Lud, łączę się z prośbą i wyrażając na nią zgodę, przez aklamację Amen sprawia, że staje się ona jego modlitwą. W Mszy św. odmawia się tylko jedną kolektę, dotyczy to również modlitwy nad darami i modlitwy po Komunii"²⁹⁹.

323. "Bardzo często ministrant trzymający mszał przed celebransem zamyka go i odchodzi z nim w czasie konkluzji modlitwy lub podczas "Amen", Przez to ministrant zdradza się, że nie modli się z innymi, a nawet przeszkadza w modlitwie. Tymczasem zakończenie modlitwy jest bardzo ważne, bo "za pośrednictwem słów kapłana kieruje się prośby do Boga przez Chrystusa w Duchu Świętym", a "Lud łączę się z prośbą i wyrażając nią zgodę, przez aklamację "amen" sprawia, że staje się ona jego modlitwą". Ministrant powinien wiernym dać przykład zaangażowanego udziału w tej modlitwie"³⁰⁰.

Liturgia słowa

324. "Kiedy w Kościele czyta się Pismo święte, wtedy sam Bóg przemawia do swego ludu, a Chrystus, obecny w swoim słowie głosi Ewangelię. Dlatego też wszyscy powinni z czcią słuchać czytań słowa Bożego, stanowią one bowiem w liturgii element o bardzo wielkim znaczeniu. A chociaż słowo Boże w czytaniach Pisma św. zwraca się do wszystkich ludzi każdej epoki i może być przez nich zrozumiane, jednak jego skuteczność wzrasta dzięki żywemu wykładowi, to jest dzięki homilii, która jest częścią akcji liturgicznej"³⁰¹.

325. "Zasadniczą część liturgii słowa stanowią czytania z Pisma św. wraz z towarzyszącymi im śpiewami. Natomiast homilia, wyznanie wiary i modlitwa powszechna, czyli modlitwa wiernych, rozwijają i kończą liturgię słowa. W czytaniach, które wyjaśnia homilia, Bóg przemawia do swojego ludu, objawia mu tajemnicę odkupienia i zbawienia i podaje mu pokarm duchowy, a sam Chrystus przez swoje słowo obecny jest wśród wiernych. Lud przyswaja sobie to Boże słowo przez śpiew i łączę się w nim ściśle przez wyznanie wiary, a posilony nim znosi w modlitwie powszechnej prośby w potrzebach całego Kościoła i o zbawienie całego świata"³⁰².

Milczenia

326. "Liturgia słowa winna być tak sprawowana, aby sprzyjała medytacji; trzeba więc starannie unikać wszelkiego pośpiechu, który by utrudniał skupienie. Dialog między Bogiem i ludźmi, odbywający się pod natchnieniem Ducha Świętego, wymaga krótkich chwil ciszy, dostosowanych do potrzeb zgromadzenia, aby wierni mogli przyjąć do serca słowo Boże i przygotować na nie odpowiedź przez modlitwę. Owe chwile ciszy w liturgii słowa można z pożytkiem zachować po pierwszym i drugim czytaniu, wreszcie po homilii"³⁰³.

Czytania i psalm responsoryjny

327. Czytania wykonuje lektor. Czyni to zawsze z ambony³⁰⁴. Podchodzi do niej po skończonej kolekcie (i po komentarzu przed czytaniem, jeśli komentarz jest tu przewidziany), a nie w czasie jej trwania. Zgromadzeni wierni przygotowują się do słuchania słowa także przez moment ciszy, w czasie którego czytający słowo Boże podchodzi do ambony.

328. "Po pierwszym czytaniu następuje psalm responsoryjny, który stanowi integralną część liturgii słowa i sprzyja medytacji słowa Bożego. Należy go więc uważać za ważny akt liturgiczny i duszpasterski"³⁰⁵.

329. Jeżeli zwrotek psalmu jest więcej nie należy ich skracać. Można natomiast zgodnie z przepisami liturgicznymi wybrać inny psalm³⁰⁶.

330. Zarówno lektor jak i psalterzysta podchodząc do ambony czynią skłon w stronę przewodniczącego zgromadzenia. Gdy jeden z nich odchodzi od ambony po skończonej postudze, a drugi podchodzi, by postugę spełnić, skłon wykonują razem.

Proklamacja Ewangelii

331. "Odczytanie Ewangelii stanowi szczyt liturgii słowa. Sama liturgia uczy, że czytanie Ewangelii należy otoczyć najwyższym szacunkiem, ponieważ wyróżnia je spośród innych czytań specjalnymi honorami: duchowny wyznaczony do głoszenia Ewangelii otrzymuje błogostawieństwo lub przygotowuje się przez modlitwę; wierni przez akklamację przyjmują i wyznają, że Chrystus jest obecny i do nich mówi słuchając Jego słowa w postawie stojącej; księżde Ewangelii oddaje się oznaki czci"³⁰⁷.

332. Akklamacja i śpiew przed Ewangelią

a. po czytaniach, które bezpośrednio poprzedzają Ewangelię następuje alleluja albo inny śpiew zależnie od okresu liturgicznego. Śpiew ten podejmują wszyscy stojąc powtarzając za kantorem albo scholą.

b. sposób wykonania śpiewu przed Ewangelią może być trojaki: w okresie, w którym śpiewane jest Alleluja można zaśpiewać bądź psalm allelujatycki, bądź psalm i Alleluja ze swoim werselem; w okresie, w którym nie odmawia się Alleluja może być zastosowany albo psalm i wersele przed Ewangelią albo sam psalm; Alleluja albo inny śpiew przed Ewangelią można opuścić, jeśli się go nie śpiewa³⁰⁸

c. po "Alleluja" następuje Sekwencja, która może być zastosowana w Uroczystość Zmartwychwstania Pańskiego i Zestania Ducha Świętego³⁰⁹.

333. Znakiem czci wobec księgi Ewangelii jest procesja z Ewangeliarzem. Należy dążyć do tego, aby była ona zwyczajnym elementem celebracji niedzielnej Eucharystii. Procesja może mieć różną formę:

a. Jeżeli używa się kadzidła, T i N podchodzą do przewodniczącego zgromadzenia celem jego zasypania. Następnie diakon lub gdy go brak, to sam kapłan podchodzi do ołtarza, gdzie "głęboko pochylony odmawia modlitwę"³¹⁰ i bierze Ewangeliarz. W tym czasie ministranci światła biorą świece. Procesja udaje się w stronę ambony, gdzie czytający pozdrawia zgromadzonych, okadza Ewangeliarz i odczytuje wyznaczony fragment Ewangelii. W tym czasie trzymający kadzidło powinni nieco usunąć się na bok, aby dym kadzidła nie przeszkadzał w czytaniu. Odchodzi jednak dopiero po

zakończeniu proklamacji Ewangelii. Ministranci światła zostawiają świece przed amboną, jeżeli jest miejsce lub odnoszą je tam, gdzie były przedtem.

b. Jeżeli nie używa się kadzidła przebieg samej procesji jest podobny. Czytający, po modlitwie przed ołtarzem, bierze Ewangeliarz i prowadzony przez ministrantów światła udaje się do ambony. Nie należy robić procesji z Ewangeliarzem, jeżeli nie ma usługujących do światła.

334. Po odczytaniu Ewangelii diakon lub kapłan mówi: "Oto słowo Pańskie". Wypowiadając te słowa nie powinien podnosić księgi i ukazywać jej wiernym, bowiem słowo już zostało proklamowane i znajduje się w ludzkich sercach. Teraz każdy z uczestników zgromadzenia jest żywą księgą i nosicielem słowa. Wyrażenie "oto słowo Pańskie" kryje w sobie sens: "Oto słowo Pańskie w waszych sercach". Odpowiedź: "Chwała Tobie, Chryste" jest aklamacją wyrażającą akceptację dla tego słowa i radość z tego, że Chrystus w swoim słowie nawiedził każdego ze swoich uczniów, którzy się wokół niego zgromadzili.

335. Po odczytaniu Ewangelii można zaśpiewać jeszcze raz "alleluja". Nie powtarza się jednak wersetu z Pisma Świętego. Gdy celebracji przewodniczy biskup, wtedy odczytujący Ewangelię może do niego podejść i podać mu księgę do ucałowania. Biskup może też udzielić błogostawieństwa Ewangeliarzem³¹¹. Czyni to w czasie śpiewu alleluja nie czekając na jego zakończenie.

336. Jeśli komentarz liturgiczny odnosi się do Ewangelii należy go przeczytać przed werselem przed Ewangelią, a nie przed wszystkimi czytaniem.

337. Gdzie należy położyć Ewangeliarz po odczytaniu Ewangelii? Pierwszym miejscem, które jest dla niego przeznaczone, jest sama ambona. Z niej proklamuje się Ewangelię i na niej powinien być położony Ewangeliarz. Jeśli jednak z jakichś racji należy go wziąć z ambony, np. podając go do ucałowania biskupowi, to odnosi się go na boczny stolik, gdzie powinno być dla niego przygotowane miejsce (OWMR używa sfor-mułowania: "Ewangeliarz może być odniesiony na kredens albo inne godne i odpowiednie miejsce")³¹². Taka jest praktyka w rzymskich celebracjach. Uroczyście się ją wnosi, ale się jej nie wnosi z powrotem w sposób uroczysty, podobnie jak uroczyście zapala się Paschał, lecz nie gasi się go w sposób uroczysty. Ani Ewangeliarz ani Paschał nie są pomniejszone przez to, że po wniesieniu światła w życie ludzi, nie są już eksponowane, aby nie przystaniać prawdy, że światło słowa ma świecić w ludzkich umysłach i sercach.

Homilia i milczenie

338. "Homilia stanowi część liturgii. Jest bardzo zalecana jako nieodzowny czynnik zasilający życie chrześcijańskie. Ma to być albo wykład ujmujący pewien aspekt czytań Pisma św., albo wyjaśnienie innego tekstu, zaczerpniętego z części stałych czy też własnych Mszy z dnia, z uwzględnieniem obchodzonego misterium bądź szczególnych potrzeb słuchaczy"³¹³.

339. "Homilię głosi kapłan przewodniczący zgromadzeniu lub koncelebrans albo niekiedy diakon, nigdy zaś człowiek świecki. W szczególnych przypadkach homilię wygłosić może biskup lub prezbiter nie celebrujący ani nie koncelebrujący sprawowanej Mszy. W niedziele i święta obowiązujące należy głosić homilię podczas wszystkich Mszy

odprawionych z udziałem ludu. Można ją opuścić tylko z poważnej przyczyny. Natomiast poleca się ją w pozostałe dni, zwłaszcza w dni powszednie Adwentu, Wielkiego Postu i Okresu Wielkanocnego, a także w inne święta i przy innych okazjach, gdy wierni liczniej przybywają do kościoła. Zaleca się po homilii zachować krótkie milczenie"³¹⁴.

Wyznanie wiary

340. "Podczas Mszy św. symbol, czyli wyznanie wiary, zmierza ku temu, by lud wyraził zgodę i dał odpowiedź na słowo Boże, które usłyszał w czytaniach i za pośrednictwem homilii, oraz by uświadomił sobie zasadnicze prawdy wiary, zanim rozpocznie sprawowanie Eucharystii"³¹⁵.

341. Należy wyjaśniać wiernym ten głęboki sens wspólnego wyznania wiary, aby ta część celebracji Eucharystii, była przepełniona radością i wdzięcznością. Nie powinna to być zwykła recytacja, lecz modlitwa. Dla jej ożywienia można w niektórych sytuacjach urozmaicać jej formę:

a. Wyznanie wiary odmawia się lub śpiewa według formuły zaakceptowanej przez Kościół do użytku liturgicznego. W naszej praktyce są dwie takie formuły. Jedną stosujemy w czasie Eucharystii, drugą w sakramencie Chrztu.

b. Dokument Kościoła zachęca także do nauczenia recytacji Credo na dwa chóry lub śpiewania.

342. W czasie odmawiania Credo na słowa "stał się człowiekiem..." wszyscy wykonują głęboki pokłon, a w uroczystość Zwiastowania oraz Narodzenia Pańskiego przyklękają³¹⁶.

Modlitwa powszechna

343. "W modlitwie powszechnej, czyli w modlitwie wiernych, lud, odpowiadając w wierze na przyjęte słowo Boże oraz spełniając swój urząd kapłański, modli się za wszystkich ludzi. Wypada, aby ta modlitwa odbywała się w każdej Mszy z udziałem ludu, by w ten sposób zanoszono prośby za Kościół święty, za tych, którzy nami rządzą, za tych, którzy znajdują się w trudnych sytuacjach życiowych, za wszystkich ludzi i o zbawienie całego świata"³¹⁷.

344. Uwagi na temat sposobu przygotowania i przeżywania modlitwy powszechnej oraz zadania osób pełniących posługę modlitwy omówione zostały w części pierwszej Ceremoniału.

345. Uwagi:

a. Błędem jest tzw. spontaniczna modlitwa powszechna, która polega na tym, że wezwania są wypowiedziane ad hoc bez odpowiedniego przygotowania i sprawdzenia. Przez to pomijane są niektóre grupy wezwań, pomijane są wezwania ważne dla danego zgromadzenia, dochodzi do wielomówstwa, które nuży uczestników.

b. Modlitwa powszechna nie jest czasem przygotowania darów – podczas jej trwania ministranci ołtarza nie zanoszą na ołtarz kielicha; ministrant księgi nie ustawia mszału.

Liturgia Eucharystii

346. "Chrystus ustanowił w czasie Ostatniej Wieczerzy ofiarę i ucztę paschalną, przez którą staje się ciągle obecna w Kościele ofiara krzyża, gdy kapłan, przedstawiający

Chrystusa Pana, spełnia to, co sam Pan uczynił i polecił spełniać uczniom na swoją pamiątkę. Chrystus wziął chleb i kielich, dzięki czynił, łamał i dawał uczniom swoim mówiąc: "Bierzcie, jedzcie, pijcie, to jest Ciało moje; to jest kielich Krwi mojej. To czyńcie na moją pamiątkę". Dlatego też Kościół tak ułożył cały obrzęd liturgii eucharystycznej, że jego części odpowiadają tym słowom i czynnościom Chrystusa"³¹⁸.

Przygotowanie darów

347. "Najpierw przygotowuje się ołtarz, czyli stół Pański, który jest ośrodkiem całej liturgii eucharystycznej. Kładzie się na nim korporał, puryfikaterz, mszał i kielich, chyba że kielich przygotowuje się na kredensie. Następnie przynosi się dary na ofiarę; dobrze jest, gdy chleb i wino podają wierni, a kapłan lub diakon przyjmują je w odpowiednim miejscu"³¹⁹. Nie należy tych czynności w żadnym razie wykonywać przed zakończeniem modlitwy powszechnej. Dopiero, gdy skończy się modlitwa, rozpoczyna się przygotowanie ołtarza i darów. "Jest to jeden z największych nietaktów, jakie może popełnić służba liturgiczna w czasie Mszy świętej"³²⁰. Przeszkadza w dobrym przeżyciu modlitwy powszechnej i pomniejsza znaczenie obrzędu przygotowania darów.

348. Po przygotowaniu ołtarza "przynosi się do ołtarza dary, które staną się Ciałem i Krwią Chrystusa."³²¹. Dokumenty zalecają, aby przyniesienie darów miało charakter procesyjny. Dary przynoszą wyznaczone osoby, a przy ołtarzu przyjmuje je kapłan przy pomocy ministrantów ołtarza. Znaczenie tych czynności oraz sposób spełniania postęgi darów omówione zostały w części pierwszej Ceremoniału.

349. W niektórych wspólnotach przyjmuje się zasadę, że przygotowuje się tyle komunikantów do konsekracji ilu wiernych przystępuje do Komunii św. (dla każdego kto przystąpi do Komunii św. powinny być przełożone komunikanty). W ten sposób Komunia lepiej ujawnia uczestnictwo w ofierze, która aktualnie jest sprawowana³²².

350. Podczas przygotowania darów i procesji z darami wierni przyjmują postawę siedzącą³²³. Są jednak wspólnoty, które od dawna pielęgnują w czasie procesji z darami postawę stojącą. Czy mogą ją zachować?

- a.** Tak, gdyż w niej ukazuje się wyraźniej współuczestnictwo w procesji z darami.
- b.** Tak, ale tylko w czasie Eucharystii, w której uczestniczą członkowie wspólnoty.
- c.** Nie, gdyż powinna być jednolitość w postawach.

351. Po złożeniu darów na ołtarzu, następuje ich okadzenie, a po nich okadza się krzyż i ołtarz. Gdy celebrans odda kadzidło diakonowi lub ministrantowi, wszyscy wstają i okadzony zostaje celebrans, koncelebransi oraz wszyscy zgromadzeni.

352. Po okadzeniu do kapłana przewodniczącego zgromadzeniu podchodzą ministranci z wodą i ręcznikiem, aby obmyć mu ręce.

353. Uwagi:

- a.** Jeśli innych kapłan niż GC głosi homilię to nie powinien "wprowadzać do modlitwy powszechnej czy rozpoczynać Credo – to zadania GC.
- b.** W czasie okadzania lud Dk (T, N) nie stoją tyłem do ołtarza (i do GC), na środku, ale z boku.

c. W procesji z darami nie niesie się zapalonych świec – świece podczas liturgii oznaczają obecność Chrystusa – w darach nie jest On obecny, w taki sposób jak w osobie kapłana, w swoim słowie, w postaciach eucharystycznych.

d. Nie kładzie się żadnych darów, prócz chleba i wina na ołtarzu. Dotyczy to także kwiatów! Powinny być one położone na odpowiednim miejscu.

e. Nowe Wprowadzenie do Mszału dopuszcza wprowadzić wypowiedzianie aklamacji (...dici potest...) przy przekazywaniu tego znaku ale decyzję co do sposobu przekazywania pozostawia Konferencji Episkopatu. KE Polski wypowiedziała się za przekazywaniem tego znaku bez słów³²⁴.

Modlitwa eucharystyczna

354. W czasie prefacji zgromadzeni wierni stoją. Klękają przed epiklezą. Ministrant może wtedy dać znak dzwonkiem³²⁵. Kapłan powinien w tym momencie zaczekać, aż wszyscy uklękną i nastanie cisza w kościele. Nie można odmawiać modlitwy epikletycznej w czasie, gdy wszyscy klękają. Jest to modlitwa, w którą wszyscy mają się włączyć duchowo z całą uwagą i skupieniem. Jeżeli używa się kadzidła, ministranci z kadzidłem powinni też przyjść na tyle wcześniej, aby w czasie epiklezy nie wykonywać żadnych czynności, lecz modlić się.

355. Wierni wstają po zakończeniu słów konsekracji. Aklamację po przeistoczeniu śpiewają w postawie stojącej.

356. Na zakończenie modlitwy eucharystycznej wierni śpiewają uroczyste: "Amen". Kapłan trzyma uniesione w górę konsekrowane postaci chleba i wina aż do zakończenia śpiewu. Zaleca się, aby we wspólnotach parafialnych uczyć śpiewać "Amen" powtarzane wielokrotnie.

357. Podczas modlitwy eucharystycznej nie ma miejsca na komentarze liturgiczne, spotykane np. w Mszach Św. z udziałem dzieci: "Patrzemy na Pana Jezusa" po słowach konsekracji czy podobne. Zaburza to harmonię tej modlitwy i utrudnia uczestnictwo.

Obrzędy Komunii Świętej

358. "Ponieważ sprawowanie Eucharystii jest uczta paschalną, wypada, aby zgodnie z poleceniem Pana wierni odpowiednio przygotowani przyjmowali Jego Ciało i Krew jako pokarm duchowy. Zmierzają do tego łamanie chleba oraz inne obrzędy przygotowawcze, które bezpośrednio prowadzą wiernych do Komunii"³²⁶.

359. Porządek procesji komunijnej:

a. Podczas rozpoczęcia Baranku Boży powinna rozpoczynać się procesja komunijna, mogą ją rozpoczynać np. ministranci światła ze świecami. Za nimi ustawiają się pozostali członkowie służby liturgicznej, a następnie wierni począwszy od siedzących w ostatnich albo też pierwszych ławkach.

b. Kapłani – koncelebranci przyjmują Komunię św. przed rozdzielaniem jej wiernym albo w trakcie jej udzielania (jeżeli jest więcej koncelebransów).

c. Puryfikacji dokonuje diakon, któryś z koncelebransów albo akolita. Można tego dokonać także po Eucharystii, np. gdy naczyń jest więcej, przy czym naczynia liturgiczne do puryfikacji należy pozostawić na korporale (na ołtarzu albo na kredensie)³²⁷. Jeśli

puryfikacja odbywa się przy ołtarzu ministrant zanoszą naczynia liturgiczne po puryfikacji na kredens³²⁸.

360. Po modlitwie po Komunii w razie potrzeby następują krótkie ogłoszenia. Po błogostawieństwie GC razem z ministrantami czyni należyty ukłon (albo przykłąka) i odchodzi.

Obrzędy rozestania

361. Po udzieleniu błogostawieństwa usługujący ministranci ustawiają się do powrotu do zakrystii. Dokumenty nie nazywają tego przejścia procesją. Powinno ono jednak zachować właściwy porządek i piękno.

Inne formy celebracji Eucharystii

362. Niektóre elementy celebracji Eucharystii zmieniają się w szczególnych okolicznościach, szczególnie zaś gdy przewodniczy jej biskup, gdy postępuje w niej diakon, gdy jest celebrowana z udziałem dzieci lub dla grup specjalnych.

Msza pod przewodnictwem biskupa

363. "Biskupa należy uważać za arcykapłana w jego owczarni. Od niego bowiem w pewnym stopniu pochodzi i zależy chrześcijańskie życie jego wiernych. Dlatego wszyscy powinni bardzo cenić życie liturgiczne diecezji skupione wokół biskupa, zwłaszcza w kościele katedralnym. Powinni być przekonani, że Kościół ujawnia się przede wszystkim w pełnym i czynnym uczestnictwie całego świętego Ludu Bożego w tych samych obchodach liturgicznych, zwłaszcza w tej samej Eucharystii, w jednej modlitwie, przy jednym ołtarzu pod przewodnictwem biskupa, otoczonego kapłanami i sługami ołtarza"³²⁹.

UWAGI OGÓLNE

364. Celebracja szczególnie eucharystyczna, w której zgromadzonemu Ludowi Bożemu przewodniczy biskup otoczony kapłanami, diakonami i całą służbą liturgiczną, najpełniej wyraża obecność Kościoła w świecie, czyli naszego Pana Jezusa Chrystusa, Najwyższego Kapłana, gromadzącego wokół siebie wierzących i który w ten sposób kroczy przez dzieje ludzkości.

365. Mimo wielkiej wagi takiej celebracji, nie powinna ona przybierać form przesadnych, natomiast powinna wyrażać strukturę Kościoła i Jego zadanie ewangelizacyjne. Wymaga to zatem aktywnego uczestnictwa każdego z członków zgromadzenia liturgicznego, podjęcia w nim właściwej dla każdego odpowiedzialności oraz stworzenia klimatu świadczącego o rozumieniu wspomnianej wyżej tajemnicy.

366. Biskupa należy pozdrowić się głębokim skłonem, ilekroć postępujący podchodzi do niego, od niego odchodzi lub przed nim przechodzi.

367. Należy unikać przechodzenia między ołtarzem a katedrą biskupa, ze względu na szacunek wobec obydwu. Należy klaniać się zarówno przed biskupem jak i przed ołtarzem, w zależności, gdzie postępujący zbliża się w danym momencie.

368. Jeśli w prezbiterium znajduje się więcej biskupów, pozdrawia się jedynie biskupa przewodniczącego celebracji.

369. PRZYGOTOWANIE W ZAKRYSII:

a. Diakoni zjawiają się w zakrystii znacznie wcześniej przed przyjściem biskupa. Sprawdzają czy przygotowano Ewangeliarz, miejsca do siedzenia dla nich, szaty liturgiczne biskupa, jego pastorał i mitrę. Następnie ubierają szaty liturgiczne i oczekują na przyjście biskupa.

b. Biskup ubiera się w zakrystii lub przy stoliku. Nigdy nie wolno przygotowywać szat liturgicznych biskupa na ołtarzu. Przy ubieraniu się biskupa pomagają diakoni, już tutaj rozpoczynając swoją postugę.

c. Zdejmuje ewentualnie kapę (jeśli był jakiś obrzęd wcześniej) lub mantolet, także rękietę, umywa ręce. Następnie zakłada humerał, albę, cingulum, pektorał, stulę, ornat. Mitrę zakłada mu jeden z diakonów. Arcybiskupowi, przed nałożeniem mitry, podaje się wcześniej paliusz.

370. PROCESJA WEJŚCIA I OBRZĘDY WSTĘPNE:

a. W odpowiednim momencie, gdy biskup jest już ubrany i za chwilę ma się rozpocząć procesja, ceremoniarz wzywa: *Positio incensi*. Do biskupa zbliża się turyferariusz z ka-dzielnicą. Biskup nakłada kadzidło i błogosławi je.

b. Biskup otrzymuje pastorał od ministranta. Jeden z diakonów bierze Ewangeliarz, unosi go odpowiednio z pierwszą stroną okładki zwróconą do przodu, zajmuje przewidywane dla siebie miejsce w procesji. Ceremoniarz wzywa obecnych w zakrystii *Inclina-tio cruci* i wszyscy robią głęboki skłon w kierunku krzyża. Następnie ceremoniarz podaje komendę *Procedamus*. Wtedy procesja rusza.

c. Krucyferariusz niesie krzyż między ministrantami niosącymi zapalone świece. Jeśli Eu-charystię sprawuje biskup ordynariusz diecezji – świec może być siedem³³⁰.

d. Drugi diakon idzie w procesji za biskupem (krok za biskupem, nie równo z nim). Za nim idą ministranci od mitry i pastorału oraz ewentualnie ministrant księgi (ceremoniarz).

e. Po przybyciu do ołtarza wszyscy kolejno oddają mu cześć przez skłon głowy, a gdy jest tabernakulum z Najświętszym Sakramentem – przez przyklęknięcie³³¹. Ministranci czynią to parami, a biskup najpierw oddaje pastorał i mitrę, następnie wraz z diakonami, ministrantem księgi i ceremoniarzem czyni głęboki ukłon (lub przyklęka), zbliża się do ołtarza i całuje go razem z nimi. z towarzyszącymi mu najbliższymi dwoma kon-celebransami i diakonami.

f. Turyferariusz przynosi kadzielnicę, do której jeśli to było konieczne nasypał już wcześniej ponownie kadzidła, i przekazuje ją diakonowi a ten biskupowi. Następuje okadzenie najpierw krzyża i ołtarza. Jeśli krzyż znajduje się nad ołtarzem lub na nim okadza się go najpierw. W przeciwnym wypadku biskup okadza krzyż gdy przechodzi przed nim³³².

g. Biskup najkrótszą drogą udaje się na katedrę. Obok biskupa zajmują miejsce diakoni, aby mogli w każdej chwili postugiwać biskupowi. Miejsce to jednak powinno być tak zaznaczone, by nie sugerować iż cieszą się tym samym stopniem co prezbiterzy (136). W razie braku diakonów ich miejsce zajmują koncelebransi.

h. Po zakończeniu pieśni na wejście kapłan, diakon lub odpowiednio przygotowany ministrant wprowadza wiernych w myśl dnia³³³

i. W mszach koncelebrowanych przez biskupa wprowadzenie w myśl dnia wypowiedać może sam biskup, diakon albo któryś z koncelebransów³³⁴. Ceremoniał Biskupi nie wspomina w tym przypadku o możliwości wypowiedzenia wprowadzenia przez osobę świecką.

j. Gdy ma miejsce pokropienie na początku mszy świętej, diakon w odpowiednim momencie podaje biskupowi kropidło. Biskup żegna się wodą święconą, kropi koncelebransów i służbę przy ołtarzu, następnie wraz z diakonami przechodzi przez kościół. Jeden z diakonów niesie naczynie z wodą święconą.³³⁵

k. Gloria w uroczystości, niedziele – z wyjątkiem Adwentu i Wielkiego Postu, święta i podczas innych bardziej uroczystych obchodów rozpoczyna biskup, ktoś z koncelebransów albo kantor. Śpiewa go lud, chór na przemian z ludem albo sam chór³³⁶.

l. Po skończeniu kolekty biskup siada i od jednego z diakonów otrzymuje mitrę³³⁷.

371. LITURGIA SŁOWA³³⁸:

a. Gdy rozpoczyna się Alleluja lub odpowiedni śpiew w czasie Wielkiego Postu wszyscy wstają za wyjątkiem biskupa. Biskup nakłada kadzidło (jeśli biskup siedzi turyferariusz i nawikulariusz klękają).

b. Diakon, który ma głosić Ewangelię zbliża się do biskupa i prosi pochylony o błogosławieństwo. Gdy biskup go błogostawi robi znak krzyża i skończonej formule biskupa odpowiada Amen. Udaje się następnie w stronę ołtarza, skłania się głęboko i zabiera Ewangeliarz unosząc go w górę (pierwsza strona okładki przed siebie) idzie do ambony.

c. Po pobłogosławieniu diakona biskup oddaje mitrę i wstaje.

d. Gdy diakon wypowie słowa: Słowa Ewangelii według świętego ... i zrobi znak krzyża na czole itd., biskup otrzymuje od drugiego diakona pastorał.

e. Po skończonej Ewangelii diakon przynosi Ewangeliarz biskupowi do ucałowania. Następnie diakon odnosi z szacunkiem księgę Ewangelii na odpowiedni stół lub bezpośrednio do zakrystii.

f. Teraz biskup otrzymuje mitrę i trzymając pastorał mówi homilię (jeśli to możliwe siedząc na katedrze). Po homilii zachowuje się chwilę milczenia. Jeśli biskup nie mówi homilii również pozostaje w mitrze.

g. Po skończonej chwili milczenia po homilii biskup ściąga mitrę i oddaje pastorał, zarówno gdy ma być odmawiane Credo jak i przed modlitwą powszechną.

h. Po skończonym Credo (jeśli jest przewidziane w celebracji) biskup wprowadza do modlitwy powszechnej (bez mitry i pastorału). Na zakończenie, z rozłożonymi rękami kończy modlitwę powszechną odpowiednią oracją.

372. LITURGIA EUCHARYSTII³³⁹:

a. Po skończonej modlitwie powszechnej biskup siada i otrzymuje mitrę. W tym czasie diakoni przygotowują ołtarz. Jeśli urządza się procesję z darami (co jest pożądane

w czasie takiej mszy świętej) biskup wychodzi przed ołtarz wraz diakonami. Biskup przyjmuje dary od przynoszących i przekazuje je diakonom. Ci zanoszą chleb i wino (do celebracji eucharystycznej) na ołtarz. Inne dary znosi się w odpowiednie, wcześniej przewidziane miejsce. Może to być mały stoliczek przed ołtarzem lub obok niego.

b. Biskup wraz z diakonami zbliża się do ołtarza i składa mitrę. Jeden z diakonów podaje mu patenę i rozpoczyna się właściwy obrzęd, podczas którego diakon wykonuje zwyczajne swoje czynności.

c. Gdy biskup schylony nad ołtarzem odmawia modlitwę *Przyjmij nas, Panie, w duchu pokory* turyferariusz przynosi kadzielnicę (i podaje diakonowi łódkę). Biskup nasypuje kadzidło, błogostawi je. Diakon oddaje łódkę, bierze kadzielnicę i podaje biskupowi. Następuje okadzenie darów, krzyża i ołtarza. Diakoni towarzyszą biskupowi. Po skończeniu okadzenia ołtarza, z boku ołtarza i w odpowiedniej odległości od biskupa ustawiają się obydwaj diakoni i jeden z nich okadza biskupa. W tym czasie zgromadzenie liturgiczne powstaje. Następnie diakon okadza koncelebransów i lud. Obrzęd ten po-winien być prosty i należy unikać specjalnego wyróżniania osób, które przestąpiłyby jego właściwe znaczenie.

d. Po okadzeniu biskupa podchodzą do niego ministranci z dzbankiem, tacką i ręczniczką do obrzędu lavabo. Jeśli potrzeba biskup zdejmuje pierścień (przytrzymuje go jeden z diakonów lub inny ministrant najlepiej na tacce), który zakłada z powrotem po wytarciu rąk.

e. Módlcie się bracia. Po skończonym Niech Pan przyjmie ofiarę diakon zdejmuje biskupowi piuskę i podaje ministrantowi na tackę.

f. W czasie modlitwy eucharystycznej diakoni pozostają nieco z tyłu za koncelebransami, tak jednak by mogli postugiwać do mszału czy też przy kielichu. Nie powinni po-zostawać między biskupem a koncelebransami lub między koncelebransami a ołta-rzem.

g. Jeśli kielich pozostaje przykryty palką, jeden z diakonów odkrywa go podczas epiklezy. Od epiklezy do końca podniesienia kielicha diakoni klęczą.

h. Przed podniesieniem jeden z diakonów przechodzi przed ołtarz, nakłada kadzidło i okadza w czasie podniesienia hostię i kielich pojedynczymi ruchami, tak długo jak trwa podniesienie.

i. Po podniesieniu, jeśli potrzeba, diakon przykrywa kielich palką.

j. W czasie doksologii jeden z diakonów odbiera z rąk biskupa kielich i trzyma go podniesiony, podczas gdy biskup trzyma hostię, dopóki lud nie skończy Amen.

k. Wezwanie Przekażcie sobie znak pokoju głosi jeden z diakonów, tak jednak by nie "odpychać" koncelebransów lub biskupa z jego miejsca przewodniczenia. Wskazanym byłoby podejść do innego mikrofonu, np. przy ambonie. Mikrofon może także podać ministrant mikrofonu.

l. Biskup przekazuje znak pokoju najpierw dwom najbliższym stojącym koncelebransom i potem jednemu z diakonów.

m. Łamanie chleba rozpoczyna biskup i mogą mu pomagać koncelebransi. W razie ich braku mogą biskupowi pomagać diakoni.

n. Koncelebransi podchodzą kolejno do biskupa, po przyklęknięciu przyjmują z jego rąk Ciało Pańskie lub zabierają je z piksydy położonej na ołtarzu. Mogą także pozostać na swoim miejscu. Tam może im zanieść Ciało Pańskie sam biskup lub też może postać, któregoś z koncelebransów lub nawet diakona (dokumenty nic o takiej formie nie wspominają, lecz praktyka to sugeruje). Komunia koncelebransów może odbyć się także przez zanurzenie i wtedy rozpoczyna się w stosownym momencie, gdy biskup odejdzie od ołtarza. Przy dużej ilości koncelebransów jest możliwe, aby diakoni przy-nieśli bliżej koncelebransów naczynie z Ciałem Pańskim i kielich z Krwią Pańską. Kon-celebransi podchodzą wtedy do diakonów i biorą Ciało i Krew w przewidziany spo-sób. Diakoni nic mówią, podając koncelebransom naczynia.

o. Diakoni otrzymują komunię świętą pod obiema postaciami z rąk biskupa. Mogą ją otrzymać w każdej z postaci osobno lub per intictionem. Gdy koncelebransów jest nie-wielu (2 lub 4) wtedy diakoni powinni otrzymać komunię po koncelebransach.

p. Po przyjęciu komunii świętej diakoni pomagają biskupowi w udzielaniu jej wiernym. Jeden z nich niesie patenę. Jeśli udziela się komunii pod obiema postaciami wtedy diakon w zasadzie niesie kielich, chyba że biskup woli inaczej.

q. Pozostałą Krew Pańską diakon spożywa przy ołtarzu. Należy unikać zanoszenia kielicha z Krwią Pańską koncelebransom pozostającym na swoich miejscach. Gdy diakon nie jest w stanie sam spożyć pozostającej Krwi Pańskiej wtedy powinien poprosić koncelebransów o podejście do ołtarza. Dopiero pusty kielich przenosi się na kredens, aby w odpowiednim czasie dokonać puryfikacji.

r. Po skończonej komunii biskup wraca do katedry, sam nakłada piuskę lub zakłada mu ją diakon (lub ceremoniarz). Przynosi się biskupowi do katedry naczynie do obmy-cia palców i ręczniczek.

s. W stosownym momencie, po dziękczynieniu biskup wzywa: Módlmy się i wszyscy wstają. Biskup odmawia modlitwę po komunii.

373. OBRZĘDY ZAKOŃCZENIA³⁴⁰:

a. Przed błogostawieństwem biskup otrzymuje mitrę i rozpoczyna obrzęd błogostawieństwa końcowego. Może ono mieć formę błogostawieństwa uroczystego (potrójne z wyciągniętymi rękami) lub biskupiego. Przed samym aktem błogostawieństwa biskup otrzymuje pastorał i kreśli potrójny znak krzyża.

b. Jeśli biskup udziela błogostawieństwa apostolskiego, w przewidzianych przez Prawo Kanoniczne wypadkach, zapowiada to diakon jeszcze przed jego udzieleniem i infor-mując o możliwości uzyskania odpustu zupełnego.

c. Po skończonym błogostawieństwie jeden z diakonów rozsyła lud słowami: Idźcie w pokoju Chrystusa.

d. Biskup z mitrą na głowie i z pastorałem w ręce całuje równocześnie z diakonami oł-tarz. Następnie przyklękają zwróceniu do tabernakulum. Jeśli nie ma tabernakulum czy-nią głęboki skłon w stronę ołtarza i rozpoczyna się procesja wyjścia. Zazwyczaj jest ona prostsza i krótsza niż procesja wejścia.

e. Po powrocie do zakrystii cała służba liturgiczna i koncelebranci oczekują na przyjęcie biskupa zwrócenie w stronę krzyża. Gdy biskup dojdzie do zakrystii ceremoniarz wzywa głośno: *Inclinatio cruci*. Wszyscy skłaniają się głęboko w stronę krzyża.

f. Następnie ceremoniarz wzywa koncelebransów oraz służbę liturgiczną do pozdrowienia celebransa: *Salutatio Excellentissimi celebranti* (*Eminentissimi, Reverendissimi, Illustrissimi*). Wszyscy skłaniają się w kierunku biskupa.

g. Skłonem głowy ministranci i pozostała służba liturgiczna pozdrawiają koncelebransów.

h. Jeden z diakonów odbiera od biskupa pastorał a drugi zdejmuje mitrę. Dalej diakoni pomagają biskupowi zdjąć szaty liturgiczne i założyć rokietę i mantolet, a także krzyż pektoralny.

374. Dopiero po skończonej postudze wobec księdza biskupa diakoni zdejmują własne szaty liturgiczne.

Msza z udziałem diakona

375. Ogólnie – postuga diakona podczas Eucharystii obejmuje następujące czynności:

a. podczas Eucharystii postuguje on celebransowi przy księdze (strona darów) i kielichu (strona słowa)

b. Diakon głosi Ewangelię i może głosić homilię

c. Kieruje udziałem wiernych przez odpowiednie komentarze i podaje intencje modlitwy wiernych

d. Pomaga przy rozdzielaniu Komunii św. oraz przy puryfikowaniu naczyń liturgicznych

e. W razie potrzeby wykonuje czynności innych postugujących³⁴¹.

376. OBRZĘDY WSTĘPNE:

a. Diakon niesie uniesiony Ewangeliarz poprzedzając celebransa

b. Po dojściu do ołtarza nie opuściwszy skłon kładzie Ewangeliarz na ołtarzu, a następnie wraz z głównym celebransem całuje ołtarz³⁴².

c. Diakoni, którzy nie niosą Ewangeliarza czynią głęboki skłon przed ołtarzem wraz z kapłanem, po czym razem z nim całują ołtarz.

d. Diakoni asystują przy okadzeniu krzyża i ołtarza³⁴³.

e. Po okadzeniu ołtarza zajmują miejsca przy głównym celebransie postugując w razie potrzeby³⁴⁴.

377. LITURGIA SŁOWA:

a. Podczas śpiewu na Ewangelię diakoni asystują przy zasypaniu kadzidła, po czym jeden z nich czyni głęboki skłon przed celebransem i prosi o błogostawieństwo słowami "Pobłogostaw mnie ojcze". Po błogostawieństwie kapłana diakon czyni znak krzyża i odpowiada "Amen"³⁴⁵.

CEREMONIAŁ WSPÓLNOTY PARAFIALNEJ

- b.** Po uczynieniu skłonu przed ołtarzem bierze z niego ewangeliarz i niesie do ambonki poprzedzany przez ministrantów niosących turyfer i świece³⁴⁶.
- c.** Na ambonce po pozdrowieniu ludu "Pan z wami" i odpowiedzi ludu czyni potrójny znak krzyża, następnie okadza księgę Ewangelii. Po proklamacji Ewangelii mówi: "Oto słowo Pańskie". Po odpowiedzi ludu – całuje księgę. Podczas uroczystych celebracji biskup może dokonać uroczystego błogostawieństwa Ewangeliarzem³⁴⁷.
- d.** Następnie Ewangeliarz jest zanoszony na kredens albo pozostaje w innym odpowiednim miejscu.³⁴⁸.
- e.** Gdy nie ma lektora diakon czyta także inne lekcje³⁴⁹.
- f.** Po wprowadzeniu kapłana diakon może podawać z ambony intencje modlitwy po-wszechnej³⁵⁰.

378. LITURGIA EUCHARYSTYCZNA:

- a.** Po zakończeniu modlitwy powszechnej diakon z pomocą akolity przygotowuje ołtarz, asystuje przy przyjmowaniu darów, niesie patenę z chlebem do konsekracji, nalewa wino i wodę do kielicha wypowiadając cicho przepisaną modlitwę, następnie podaje kielich kapłanowi. Jeśli jest to przepisane – asystuje przy okadzaniu darów ofiar-nych, krzyża i ołtarza. Następnie diakona albo akolita okadza celebransa, koncele-bransów i lud³⁵¹.
- b.** Podczas modlitwy eucharystycznej diakon postępuje przy kielichu i mszale³⁵².
- c.** Od epiklezy do podniesienia kielicha diakon przyklęka (*de more* – tj. może przyklęk-nąć)³⁵³.
- d.** Jeśli jest obecnych kilku diakonów, jeden z nich okadza podczas podniesienia hostii i kielicha³⁵⁴.
- e.** Podczas doksologii diakon stojąc z boku celebransa trzyma uniesiony kielich aż do kończącego doksologię "Amen"³⁵⁵.
- f.** Po słowach kapłana "Pokój Pański niech zawsze będzie z wami" i odpowiedzi ludu diakon może wypowiedzieć wezwanie do przekazania znaku pokoju.
- g.** Następnie otrzymuje znak pokoju od celebransa i może przekazać do pozostałym postępującym³⁵⁶.
- h.** Diakon otrzymuje Komunię św. pod dwiema postaciami od celebransa, a następnie pomaga mu przy rozdzielaniu Komunii. W szczególności, gdy Komunia św. jest pod dwiema postaciami diakon rozdziela Krew Pańską³⁵⁷.
- i.** Po zakończeniu rozdzielania Komunii św. diakon z kapłanem wracają do ołtarza i diakon dokonuje puryfikacji – jak to opisano wyżej³⁵⁸.

379. OBRZĘDY ZAKOŃCZENIA:

- a.** Po modlitwie po Komunii diakon może podać krótkie ogłoszenia³⁵⁹.
- b.** Jeśli ma miejsce uroczyste błogostawieństwo diakon kieruje do wiernych słowa "Po-chylcie głowy na błogostawieństwo"³⁶⁰.

c. Po błogostawieństwie diakon odsyła wiernych słowami "Idźcie w pokoju Chrystusa"³⁶¹.

d. Następnie wraz z kapłanem całuje ołtarz i odchodzi w taki sposób, jak w procesji wejścia.

Msza w grupach specjalnych

380. "Troska duszpasterska obejmuje również grupy specjalne i skierowana jest ku nim nie dla podtrzymania pewnego rozdziału czy tworzenia małych Kościołów lub ustanawiania przywilejów, lecz w celu wyjścia naprzeciw poszczególnym potrzebom wiernych i aby uwzględnić głębiej życie chrześcijańskie, zgodnie z potrzebami formacją osób tworzących daną grupę, łącznie ze wszystkimi dobrodziejstwami, jakie wypływają z tego szczególnego związku duchowego lub apostołskiego oraz z dążności do wzajemnego budowania się"³⁶².

381. Do grup specjalnych, dla których po pilnym rozważeniu przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności czy w poszczególnych przypadkach jest pożyteczne z duszpasterskiego punktu widzenia sprawowanie Eucharystii czy też jest może wskazane przeprowadzenie innej celebracji należą³⁶³:

a. spotkania w celu odprawienia ćwiczeń duchowych spotkania dla rozważenia tematów religijnych lub duszpasterskich, zebrania apostołstwa świeckich i innych tego typu stowarzyszeń

b. spotkania pewnej grupy parafian, podejmowane w celach duszpasterskich

c. spotkania wiernych, mieszkających daleko od kościoła parafialnego, odbywane w określonych terminach, z troską o ich religijną formację

d. spotkania wiernych jednego stanu, podejmowane w celu wychowania lub formacji religijnej bardziej do nich dostosowanej

e. spotkania rodzinne przy chorych lub starszych osobach, które nie wychodzą z domu i dlatego nigdy nie mogłyby uczestniczyć we mszy św. W tym przypadku do wspólnej celebracji dołączają się sąsiedzi i inni opiekujący się chorymi osobami

f. zebrania rodzinne z okazji modłów przy zmarłym lub z innej okazji o charakterze religijnym

382. MIEJSCE CELEBRACJI³⁶⁴:

a. zasadniczo celebracja powinna się odbywać w miejscu świętym

b. ordynariusz miejsca ewentualnie ordynariusz zakonny może zezwolić na sprawowanie Eucharystii poza miejscem świętym, należy wówczas pamiętać, by miejsce sprawowania Eucharystii było odpowiednio godne, wybór takiego miejsca nie prowadził do wyróżniania niektórych rodzin. Nigdy nie należy sprawować Eucharystii w sypialni.

383. Można w celu lepszego dostosowania odprawiania Eucharystii do okoliczności rzeczy i osób ułożyć odpowiednio poszczególne części z uwzględnieniem norm ogólnych i poniższych zasad³⁶⁵:

a. szczególnie należy dbać o czynne uczestnictwo wiernych

b. sprawowanie Eucharystii można poprzedzić wspólną medytacją Pisma św. lub pouczeniem duchowym

c. celebrans może – prócz pouczenia wstępnego powiedzieć wprowadzenie do liturgii słowa przed rozpoczęciem czytań, do modlitwy eucharystycznej przed prefacją oraz przed rozestaniem wiernych. Tego typu pouczenia są zabronione w czasie modlitwy eucharystycznej

d. do liturgii słowa można dobrać teksty wzięte z zatwierdzonego lekcjonarza bardziej odpowiadające szczególnemu charakterowi zgromadzenia

e. w homilii kapłan winien nawiązać do tego szczególnego sposobu sprawowania Eucharystii i naświetlić powiązania zachodzące między zebraną tam grupą a Kościołem lokalnym i powszechnym

f. modlitwę powszechną można dostosować do szczególnych okoliczności zachowując jej religijny charakter. Nie wolno pominąć żadnej z czterech grup wezwań. Obecni mogą także dotaczyć jakąś specjalną intencję, odpowiednio uprzednio przygotowaną.

384. Komunię św. uczestnicy przyjmują stosując praktykę przyjętą w poszczególnych diecezjach. Komunii pod dwiema postaciami można udzielić zachowując przepisy ustalone we Wprowadzeniu Ogólnym do Mszału Rzymskiego. Nie można udzielić komunii pod dwiema postaciami w Mszach w domu – chyba, że jest udzielana na sposób wiatyku³⁶⁶.

385. Przy stosowaniu śpiewu należy przestrzegać przepisów dotyczących śpiewu i muzyki. Należy unikać wszystkiego, co by nie odpowiadało świętości obrzędu i nie podtrzymywało pobożności wiernych³⁶⁷.

386. Jeśli Eucharystia jest sprawowana poza miejscem świętym należy zachować poniższe przepisy:

a. Mszy św. w domu nie powinno odprawiać się w domu w niedzielę i święta wyjąwszy szczególne przypadki, by nie pozbawiać zgromadzenia parafialnego posługi kapłańskiej.

b. jeśli kapłanem odprawiającym nie jest sam proboszcz – powinien powiadomić proboszcza. Proboszcz natomiast ma obowiązek przestać biskupowi relację o tego rodzaju sposobach odprawiania

c. przed Eucharystią należy przestrzegać postu, w szczególności nie wolno odprawiać Eucharystii bezpośrednio po posiłku

d. jeśli po Eucharystii ma miejsce posiłek należy, w miarę możliwości zatroszczyć się o to, by nie używano tego samego stołu, na którym sprawowano Eucharystię

e. nie wolno sprawować Mszy późną nocą

f. nie należy ze zgromadzenia rodzinnego wykluczać tych, którzy pragną z uzasadnionych przyczyn uczestniczyć we Mszy św.

387. Pewne teksty liturgiczne mogą być dobierane z Mszału lub zatwierdzonych dodatków. Należy zachować przepisy dotyczące wyposażenia ołtarza, świętych naczyń

i szat liturgicznych. Także gesty celebransa, ceremonie, ubiór uczestników powinny być zgodne z ogólnymi przepisami liturgicznymi³⁶⁸.

Msza z udziałem dzieci

388. "Ponieważ nie można sobie wyobrazić pełnego życia chrześcijańskiego bez uczestnictwa w czynnościach liturgicznych, w których zgromadzeni wierni sprawują paschalne misterium, religijna inicjacja dzieci powinna zmierzać do tego celu. Kościół, który chrzci niemowlęta i pokłada ufność w darach udzielonych przez ten sakrament, ma obowiązek czuwać, aby ochrzczeni wzrastali w łączności z Chrystusem i z braćmi.

Znakiem i dowodem tej łączności jest udział w uczcie eucharystycznej. Do tego uczestnictwa należy dzieci przygotowywać i w prowadzić w jego głębsze znaczenie. Formacji liturgicznej i eucharystycznej nie należy oddzielać od pełnego wychowania humanistycznego i chrześcijańskiego; byłoby nawet szkodliwe, gdyby formacja liturgiczna była pozbawiona takiej podstawy"³⁶⁹. W katechezie należy dzieciom wyjaśniać teksty modlitw eucharystycznych przewidzianych w mszach z udziałem dzieci.

389. Celem niżej podanych adaptacji jest to, by "dzieci uczestnicząc we Mszy św. mogły bez przeszkód i z radością iść razem na spotkanie z Chrystusem i razem z nim stać przed Ojcem. Formowane przez świadome i czynne uczestnictwo w eucharystycznej ofierze i uczcie, niech stale się uczą coraz lepiej głosić Chrystusa w domu i poza domem, w rodzinie, wśród rówieśników, żyjąc wiarą, która działa przez miłość (Ga 5,6)³⁷⁰.

ZASADY OGÓLNE

390. Podczas Mszy z udziałem dzieci w szczególny sposób obowiązują zasady czynnego i świadomego uczestnictwa³⁷¹. Każdą Mszę św. z udziałem dzieci należy uprzednio starannie przygotować. Dotyczy to zarówno modlitw, śpiewów, czytań i wezwań modlitwy powszechnej, jak i współsprawowania liturgii. Podczas tych nabożeństw dzieci w jak największej liczbie powinny spełniać specjalne czynności, a zatem:

- a. Przygotowywać miejsce i ołtarz
- b. Pełnić funkcję kantora,
- c. Śpiewać w chórze, grać na instrumentach muzycznych
- d. Czytać lekcje
- e. Odpowiadać podczas homilii
- f. Wypowiadać wezwania modlitwy wiernych
- g. Przynosić dary do ołtarza oraz spełniać podobne czynności zgodnie ze zwyczajem innych narodów

391. Ze względów psychologicznych odradza się koncelebranie Mszy dla dzieci. Kapłan celebrujący taką liturgię powinien starać się szczególnie o wytworzenie atmosfery uroczystej, braterskiej i refleksyjnej³⁷². Cel ten będzie osiągnięty poprzez:

- a. Dbłość o prostotę, dostojność i piękno w gestach
- b. Używanie takich wyrażenia w przemówieniach do dzieci, które są łatwe do zrozumienia, a jednak nie są zbyt dziecinne

- c. Pouczenia kapłana mają wprowadzać dzieci do czynnego uczestnictwa w liturgii, a nie stawać się wykładem czysto dydaktycznym.
- d. Zwrócenie się do dzieci własnymi słowami, np. zachęcając je do aktu pokutnego, do modlitwy nad darami i modlitwy Pańskiej, do przekazania sobie znaku pokoju, do Komunii św.
- e. Podanie szczególnych motywów dziękczynienia przed prefacją
- f. Nie opuszczanie świętego milczenia

392. Ze względu na to, że Eucharystia jest dziełem całej wspólnoty Kościoła we Mszach św. Z udziałem dzieci powinno uczestniczyć przynajmniej kilku dorosłych. Ich obecność nie ma na celu nadzoru dzieci ale współuczestnictwo modlitewne i pomoc dzieciom w miarę potrzeby. Przepis dopuszczający by któryś z dorosłych skierował do dzieci słowo po Ewangelii, za zgodą proboszcza lub rektora kościoła, w przypadku gdy ka-płanowi trudno jest dostosować się do mentalności dziecka stracił obecnie rację bytu³⁷³.

393. W odniesieniu do miejsca, czasu i częstotliwości sprawowania Eucharystii dla dzieci Dyrektorium podaje poniższe zasady:

- a. Miejscem sprawowania Eucharystii dla dzieci winna być zasadniczo świątynia. Jeśli miejsce sprawowania liturgii w kościele nie byłoby odpowiednie w stosunku do liczby uczestników liturgii i w którym dzieci nie mogłyby spełniać czynności wymaganych przez liturgię żywą, dostosowaną do ich wieku "będzie rzeczą wskazaną odprawiać Mszę św. dla dzieci niekiedy poza miejscem świętym ale musi to być miejsce odpowiednio przystosowane i godne tak wielkiego obrzędu"³⁷⁴.
- b. Pora dnia do sprawowania Eucharystii powinna bardziej odpowiadać warunkom ich życia, by były one jak najbardziej otwarte na słuchanie słowa Bożego i sprawowanie Eucharystii³⁷⁵
- c. Nie należy w ciągu tygodnia sprawować Mszy dla dzieci zbyt często, np. codziennie (w internatach). Dzięki temu będzie można ją lepiej przygotować i uniknąć się niebezpieczeństwa zniechęcenia³⁷⁶.

394. Dzieci powinny się nauczyć śpiewać i recytować Chwałę, Wierzę, Święty, Baranku Boży. W tym celu wolno używać "dobrych przekładów popularnych z melodiami za-twierdzonymi przez kompetentną władzę, choćby te przekłady nie zgadzały się we wszystkim z tekstami liturgicznymi"³⁷⁷.

Msza Święta z udziałem tylko nielicznych dorosłych

395. Wstępna część Mszy św. zmierza ku temu, by wierni tworzyli wspólnotę, dobrze przygotowali się do słuchania słowa Bożego i na sprawowanie Eucharystii. Takie nastawienie u dzieci wytworzyć można w razie potrzeby unikając nadmiaru obrzędów:

- a. Wolno niekiedy opuścić jeden czy drugi element rytu wstępnego, a inny ewentualnie rozbudować.
- b. Zawsze powinien być jeden element rytu wstępnego zakończony kolektą
- c. Każdy z elementów rytu wstępnego powinien pojawić się w odpowiednim czasie i żaden nie powinien zostać całkowicie pominięty.

396. Przy wyborze tekstów z Pisma św. należy posłużyć się poniższymi zasadami:

a. Jeśli dwa lub trzy czytania przypadające na określony dzień liturgiczny mogą być tylko z trudem zrozumiane przez dzieci wolno wybrać jedno lub dwa z nich; nigdy nie powinno zabraknąć czytania z Ewangelii.

b. Jeśli wszystkie czytania wyznaczone na dany dzień wydają się być mało przystępne dla dzieci wolno wybrać z lekcjonarza albo nawet bezpośrednio z Biblii czytania lub jedno czytanie odpowiednio do charakteru okresu liturgicznego. W przypadku ko-nieczności opuszczenia jednego czy dwóch wersetów biblijnych należy zrobić to ostrożnie, by nie było to ze szkodą dla treści, stylu i ducha tekstu.

c. W dobieraniu tekstów nie należy wybierać fragmentów najkrótszych ale najłatwiej-szych do zrozumienia. Należy się tu posłużyć nie parafrazami tekstów biblijnych ale zatwierdzonymi przekładami używanymi w katechezie dla dzieci.

397. Śpiew przed Ewangelią i psalmy mogą być wykonane w jeden z poniższych sposobów. W śpiewie tym powinny zawsze brać udział dzieci:

a. Pomiędzy czytaniem śpiewa się werset psalmów, które powinny być starannie do-brane do umysłowości dzieci

b. Pomiędzy czytaniem śpiewana jest albo Alleluja z prostym werselem albo pieśń w formie psalmicznej

c. W miejsce śpiewu można wprowadzić chwilę ciszy na medytację

d. Jeśli wybiera się tylko jedno czytanie śpiew może odbyć się po homilii

398. Należy korzystać z wszelkich środków pomagających dzieciom zrozumieć teksty biblijne. Do takich środków należy zwłaszcza komentarz liturgiczny przed czytaniem. Wprowadzenie to:

a. Ma pobudzać dzieci do uważnego i owocnego słuchania – przez wyjaśnienie kontekstu czy też wprowadzenie do samego tekstu

b. We Mszy o świętym może opowiedzieć coś z jego życia dla zinterpretowania i zilustrowania tego, co się czyta z Pisma świętego

399. Przystosowania dotyczące funkcji liturgicznych podczas liturgii słowa:

a. Jeśli tekst czytania podsuwa takie rozwiązanie może być pożyteczne odczytanie go przez dzieci dzieląc między siebie role jak przy czytaniu Męki Pańskiej w Wielkim Tygo-dniu

b. Homilia może niekiedy – jeśli jest to wskazane – przybrać formę dialogu. W innym przypadku dzieci powinny słuchać homilii w milczeniu

c. Jeśli liturgia danego dnia przewiduje wyznanie wiary można posłużyć się Symbolem Apostolskim, który należy do wychowania katechizmowego dzieci.

400. Kaptan może z Mszału wybrać teksty modlitw przewodniczącego bardziej przystosowane do dzieci albo takiego dostosowania dokonać samodzielnie przy uwzględnieniu okresu liturgicznego. Celem tych adaptacji jest osiągnięcie większego zjedno-

czenia z dziećmi w modlitwie przewodniczącego. Przy tych przystosowaniach powinien zachować cel i istotę tych modlitw, unikać form obcych formie literackiej modlitw przewodniczącego, jak upomnień moralnych i zbyt dziecięcego sposobu mówienia.

401. Modlitwy eucharystyczne przeznaczone dla dzieci mają je przygotować do owocnego udziału w Mszach dla dorosłych. Wypływają stąd następujące zasady:

a. nigdy nie należy zmieniać i przystosowywać pozdrowienia kapłana, modlitwy Pańskiej, formuły trynitarniej na końcu błogostawieństwa³⁷⁸.

b. bez zmiany pozostał dialog przed prefacją i śpiew "Święty".

c. Słowa przeistoczenia w każdej Modlitwie eucharystycznej brzmią tak samo³⁷⁹.

d. Teksty tych modlitw zawierają z nielicznymi wyjątkami wszystkie elementy składowe modlitw eucharystycznych w języku prostym i dostosowanym do dzieci przy unikaniu niebezpieczeństwa infantylizmu, co naruszałoby godność Ofiary eucharystycznej

e. W modlitwach eucharystycznych z udziałem dzieci zwiększono ilość aklamacji ponieważ uczestnictwo dzieci musi być czynne. Wprowadzenie nowych aklamacji "nie jest trudne, jeżeli podaje je kantor, albo przygotowane dziecko, a wszyscy powtarzają". Nie należy jednak zapominać, że modlitwa eucharystyczna musi zachować charakter modlitwy przewodniczącego

f. Duszpasterz powinien wybrać jedną z trzech modlitw eucharystycznych dostosowując w zależności od wieku i stopnia przygotowania dzieci. Użycie tych modlitw powinno być ograniczone do mszy dla dzieci.

402. W czasie podchodzenia dzieci do Komunii jeśli jest to możliwe należy śpiewać pieśni dostosowane dla dzieci

403. We mszach z udziałem dzieci szczególnie duże znaczenie ma pouczenie przed końcowym błogostawieństwem. Wynika to z przesłanek psychologicznych: dzieci potrzebują pewnego powtórzenia i zastosowania tego, co słyszały. Trzeba to zrobić w krótkich słowach ukazując związek między liturgia a życiem.

Msza Święta dla dorosłych z udziałem dzieci

404. Dyrektorium wyróżnia Msze św. dla dorosłych z udziałem dzieci i Mszę św. dla dzieci z udziałem tylko nielicznych dorosłych. Uczestnictwo dzieci we Mszy św. z rodzicami i innymi członkami rodziny bardzo sprzyja pielęgnowaniu ducha chrześcijańskiego w rodzinach. Pewne adaptacje są możliwe już w mszach świętych dla dorosłych z udziałem dzieci.

405. Małeńkie dzieci, które jeszcze nie mogą lub nie chcą uczestniczyć we Mszy św. można przyprowadzić na zakończenie Mszy św. aby otrzymały błogostawieństwo. Podczas Mszy św. przebywają one w osobnym pomieszczeniu pod opieką osób starszych, np. pomocnic parafialnych.

406. Dla starszych dzieci można od czasu do czasu odprawić liturgię słowa w osobnym pomieszczeniu. Przed rozpoczęciem modlitwy eucharystycznej dzieci te wprowadza się do miejsca, w którym dorośli sprawowali równocześnie własną liturgię słowa.

407. Co jakiś czas trzeba uwzględnić obecność dzieci (np. zwracając się specjalnie do nich w pouczeniach na początku i końcu Mszy św. oraz w jakiejś części homilii), by nie

poczuły się zlekceważone z tego względu, że nie są jeszcze zdolne do uczestnictwa i zrozumienia tego, co się podczas obrzędów odbywa i głośni. Jeśli dzieci jest więcej homilię należy skierować do dzieci – tak jednak, by i dorośli mogli z niej odnieść korzyści. Za zezwoleniem biskupa do Mszy takiej można wprowadzić specjalne przystosowania, jak we Mszy św. dla dzieci z udziałem tylko nielicznych dorosłych

408. Podczas tych Mszy świętych można powierzać dzieciom pewne funkcje, np. mogą przynosić dary wykonywać jeden czy drugi śpiew mszalny.

Kult Eucharystii poza Mszą świętą

409. Pierwszorzędnym i pierwotnym celem przechowywania w Kościele świętych postaci poza Mszą św. jest administrowanie Wiatyku. Drugorzędnymi celami zaś są udzielanie Komunii poza Mszą św. oraz adoracja Pana naszego Jezusa Chrystusa ukrytego pod tymi postaciami³⁸⁰.

410. Zarówno publiczne, jak i prywatne nabożeństwa eucharystyczne są usilnie zalecane przez Kościół, ponieważ Ofiara eucharystyczna jest źródłem i szczytem życia chrześcijańskiego. "Uwzględniając okresy liturgiczne nabożeństwa te należy tak uporzędkować, aby zgadzały się z liturgią, z niej poniekąd wyływały i do niej wiernych prowadziły, ponieważ ona ze swej natury znacznie je przewyższa"³⁸¹.

Procesje eucharystyczne

411. Procesje eucharystyczne są publicznym świadectwem wiary i pobożności względem tego sakramentu. Dzieje się tak zwłaszcza w uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Pańskiej (Boże Ciało)³⁸². Porządek procesji eucharystycznej powinien być następujący³⁸³:

- a.** ministrant krzyża pomiędzy ministrantami światła,
- b.** przedstawiciele stowarzyszeń religijnych, sodalicii niosący swoje znaki i symbole (naj-pierw sztandary, następnie feretrony),
- c.** służba liturgiczna,
- d.** zakonnicy i zakonnice,
- e.** kapłani,
- f.** dziewczynki sypiące kwiatki (dopuszczalne jest także inne ich miejsce odpowiadające lokalnym zwyczajom³⁸⁴; to inne miejsce jednak nie powinno zacierać znaku jakim jest sypanie kwiatków przed Najświętszym Sakramentem),
- g.** nawikulariusz (w razie potrzeby, np. dłuższa procesja można wyznaczyć jeszcze pomocnika nawikulariusza), ceremoniarz oraz ministrant księgi i mikrofonu (dwaj ostatni gdy są potrzebni podczas modlitw przy czterech ołtarzach w uroczystość Bożego Ciała, w innym przypadku idą z pozostałymi członkami służby liturgicznej),
- h.** dwóch turyferariuszy, którzy niosą turyfery od strony wewnętrznej, przed Najświętszym Sakramentem, sami idą nieco z boku, w trakcie procesji w razie potrzeby dokonują nasypania kadzidła
- i.** celebrans niosący Najświętszy Sakrament w monstrancji (w zależności od lokalnych zwyczajów może iść pod baldachimem).

- j.** w pobliżu baldachimu, po obu jego stronach ministranci mogą nieść pochodnie.
- k.** jeśli jest taki lokalny zwyczaj – przy baldachimie, na zewnątrz mogą iść przedstawiciele wojska, policji, straży pożarnej czy innych umundurowanych służb
- l.** za celebransem idą wierni, którzy mogą nieść zapalone świece. Wystawienie Najświętszego Sakramentu

412. Wystawienie Najświętszego Sakramentu czy to w puszcze czy w monstrancji, skupia umysł wiernych do uznania w niej przedziwnej obecności Chrystusa i zachęca do wspólnoty serca w Nim i dlatego rozwija najlepiej należy mu kult w duchu i prawdzie³⁸⁵.

413. Przed wystawieniem Najświętszego Sakramentu należy przygotować:

- a.** na albo w pobliżu ołtarza: monstrancję i korporał, cztery albo sześć świec, rytuał, welon, klęcznik albo inne miejsce, w razie potrzeby także kwiaty.
- b.** W zakrystii: kadzielnicę i tódkę z kadzidłem
- c.** Szaty dla celebransa: albę, pasek, stulę, kapę

414. Wystawienie Najświętszego Sakramentu powinno wyglądać w następujący sposób³⁸⁶:

- a.** Po modlitwie po Komunii i ewentualnie po ogłoszeniach – jeśli wystawienia ma miejsce po Eucharystii albo po dojściu do ołtarza i po wykonaniu stosownego znaku czci – jeśli wystawienie stanowi osobny obrzęd, kapłan (diakon) podchodzi do tabernaku-lum, otwiera je, przyklęka, następnie bierze kustodię z Hostią, znosi na ołtarz, wkłada lunulę do monstrancji. Następnie umieszcza monstrancję na środku ołtarza lub na uprzednio przygotowanym tronie na korporale.
- b.** Celebrans wstaje, dokonuje zasypania kadzidła, klęka, otrzymuje kadzielnicę od postępującego ministranta (od diakona) i okadza Najświętszy Sakrament po czym oddaje kadzielnicę ministrantowi (diakonowi)

415. Podczas celebrowania wystawienia Najświętszego Sakramentu należy przestrzegać następujących zasad³⁸⁷:

- a.** Wypada, aby wystawienie uroczyste i trwające dłuższy czas miało miejsce na końcu Eucharystii, na której konsekrowałoby się Hostię wystawianą do adoracji
- b.** W szacie zewnętrznej wystawienia trzeba unikać wszystkiego, co w jakiś sposób mogłoby zaciemnić pragnienie Chrystusa, który Najświętszą Eucharystię ustanowił w tym przede wszystkim celu, aby służyła nam jako pokarm, lekarstwo i wzmocnienie
- c.** Zabronione jest odprawianie Mszy św. podczas trwania wystawienia Najświętszego Sakramentu
- d.** Jeśli wystawienie jest krótkie, puszkę lub monstrancję stawia się na mensie ołtarza, jeśli dłuższe – można przygotować tron na widocznym miejscu
- e.** Podczas wystawienia może być czytane Pismo św. albo krótkie ekshortacje, które prowadzą do głębszego zrozumienia tajemnicy eucharystycznej; można stosować

śpiewy stanowiące odpowiedź na słowo Boże, pożyteczne jest zachowywać w odpowiednich momentach święte milczenie. W czasie adoracji można także odmawiać różaniec, ponieważ w Eucharystii rozważane są tajemnice zbawienia, a Maryja towarzyszyła Chrystusowi w jego dziele zbawczym.³⁸⁸

416. Na końcu wystawienia udziela się błogostawieństwa Najświętszym Sakramentem. Zabronione jest wystawienie, którego dokonywałoby się jedynie dla udzielania błogo-sławieństwa; nawet krótkie wystawienia Najświętszego Sakramentu, powinny być tak zorganizowane, ażeby na nich przewidziano odpowiedni czas czytania słowa Bożego, śpiewy, modlitwy głośne oraz modlitwy w milczeniu.³⁸⁹

a. Błogostawieństwo to powinno być poprzedzone śpiewem Przed tak wielkim albo innym śpiewem eucharystycznym za zgodą Konferencji Episkopatu.

b. Podczas tego śpiewu ma miejsce okadzenie Najświętszego Sakramentu w takim samym porządku jak opisano wyżej

c. Po zakończeniu okadzenia i śpiewu celebrans wstaje, mówi Módlmy się i odmawia modlitwę z rytuału.

d. Następnie otrzymuje welon, podchodzi do ołtarza, przyklęka, bierze monstrancję i błogostawi zgromadzony lud

e. W czasie błogostawieństwa Najświętszym Sakramentem ministranci klęcząc na środku przed ołtarzem mogą okadzić Najświętszy Sakrament,

f. W czasie błogostawieństwa stosownie do lokalnego zwyczaju ministranci albo ceremoniarz mogą także dać trzykrotny znak dzwonkiem³⁹⁰.

g. Po błogostawieństwie celebrans przyklęka po położeniu monstrancji na ołtarzu bokiem do ludu, następnie zdejmuje welon i oddaje go ministrantowi

h. Następnie celebrans wyjmuje lunulę z Hostią z monstrancji, wkłada do kustodii, znosi kustodię do tabernakulum,

i. Przed zamknięciem tabernakulum celebrans przyklęka, a wraz z nim postępujący i wszyscy wychodzą do zakrystii, pierwszy idzie turyferariusz.

PRZYPISY

²⁷⁰ OWMR 1.

²⁷¹ Katechezy – Kościół 130.

²⁷² OWMR 17.

²⁷³ OWMR 18.

²⁷⁴ List – Dies Domini 35.

²⁷⁵ OWMR 111.

²⁷⁶ W Dodatku zawarto przykładowy konspekt kręgu liturgicznego ²⁷⁷ OWMR 310.

²⁷⁸ OWMR 312.

²⁷⁹ Por. OWMR 118-119; CE 125.

²⁸⁰ OWMR 105.1 ²⁸¹ Por. KSL 112.1, 113.1, 114.1, 115.1.

²⁸² Por. OWMR 45.

²⁸³ OWMR 46.

²⁸⁴ Spis przykładowych komend jest zawarty w Dodatku.

²⁸⁵ CE 128; OWMR 120; Por. KSL 123-124 (patrz schemat załączony w Dodatku).